

Артур Ворончук

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

ННІ філології та журналістики

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОРФОГРАФІЧНА ГРАМОТНІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ СТАРШОКЛАСНИКА

Формування орфографічної компетентності старшокласників є одним із ключових завдань сучасної мовної освіти, оскільки саме на цьому етапі відбувається перехід від елементарної грамотності до свідомого, рефлексивного й науково вмотивованого володіння нормами українського правопису. Орфографічна компетентність у старших класах перестає бути лише технічною навичкою: вона стає інтелектуальним інструментом, необхідним для створення академічних, наукових і публіцистичних текстів, що природно відповідає освітнім потребам майбутніх абітурієнтів та фахівців гуманітарного профілю.

Науковці розглядають орфографічну компетентність як інтегровану якість, що охоплює знання правописних норм, уміння розпізнавати орфограми та застосовувати правила, а також здатність до самоконтролю й виправлення власних помилок. Важливим є те, що така компетентність включає не лише когнітивний, а й діяльнісний і особистісний компоненти [1], що дозволяє формувати цілісний тип мовленнєвої поведінки. У цьому контексті значущою є думка про те, що орфографічні уміння в старшій школі набувають характеру вмотивованих дій, а не механічного відтворення правил, як це нерідко спостерігається на попередніх етапах навчання [2].

Особливої уваги потребує робота з орфограмами як ключовими одиницями орфографічної системи. Поняття орфограми, за педагогічними дослідженнями, забезпечує структурованість навчального матеріалу та сприяє виробленню в старшокласників алгоритмів граматичного й фонетичного аналізу [3]. Уміння розпізнавати орфограми у складних контекстах — одна з найважливіших ознак сформованості орфографічної компетентності, адже саме контекстуальність мовлення зростає в навчальних ситуаціях старшої школи.

У працях із методики викладання української мови послідовно наголошується на тому, що засвоєння правопису має здійснюватися в тісному взаємозв'язку з вивченням фонетики, морфології та синтаксису. Такий інтегрований підхід сприяє кращому усвідомленню системності мовних явищ і закладає основи самостійності мислення учнів [4]. Старшокласники, на відміну від молодших школярів, володіють ширшими аналітичними здібностями, що відкриває можливість використання продуктивних методів навчання: мовного аналізу, редагування текстів, проблемних завдань і науково орієнтованих мінідосліджень.

У сучасних умовах навчання важливо приділяти увагу також інформаційно-комунікаційним технологіям, які стимулюють інтерес учнів та створюють додаткові

можливості для засвоєння правописних норм. Практика показує, що старшокласники ефективніше засвоюють орфографію, коли виконують завдання з редагування цифрових текстів, розробляють власні електронні словники або створюють наочні матеріали (інфографіку, пам'ятки), що відображають структуру орфографічних правил [5].

Диференціація навчання також є необхідною умовою для формування орфографічної компетентності. Старші класи характеризуються значною неоднорідністю рівнів підготовки, тому педагог має забезпечити індивідуалізацію завдань: від базових вправ із виявлення орфограм до складних редагувальних і творчих робіт. Такий підхід сприяє розвитку критичності мислення та підвищує здатність учнів самостійно працювати з текстом [2].

Отже, формування орфографічної компетентності старшокласників постає як багатоаспектний процес, що поєднує знання про систему правопису, практичні орфографічні навички та інтелектуально-мовленнєві якості. Успішне формування цієї компетентності можливе лише за умов систематичної, аналітично орієнтованої роботи, що враховує вікові особливості старшокласників та їхню здатність до самостійного, відповідального опрацювання інформації. Розуміння правопису як інструменту мислення, а не лише набору правил, є найважливішим підсумком орфографічної освіти на цьому освітньому етапі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф.С. Словник термінів лінгвокультурної комунікації. Київ: Довіра, 2007. 205с.
2. Білявська Т.М. Теоретико-методичні засади формування мовної компетентності майбутніх учителів початкової школи. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2015. № 5. С. 181–188.
3. Бондаренко Т.Г. Типологія мовних помилок та їх усунення під час редагування журналістських матеріалів: автореф. дис. ...канд. філол. наук : 10.01.08 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2003. 20 с.
4. Караман С.О. Методика навчання української мови в гімназії. К.: Ленвіт, 2000. 272 с.
5. Кухарчук І. О. Формування орфографічної компетентності в здобувачів освіти. Вісник ГНПУ імені О. Довженка. Педагогічні науки. 2024. Вип. 55. С. 141–145.